

Stichting Auteursdomein

Keizersgracht 16
1015 CP Amsterdam
T. 020-6252688

www.auteursdomein.nl
info@auteursdomein.nl

Home Naar het nieuwsbulletin

Amsterdam 14 mei 2009

Samenhangende visie auteursrecht

Stichting Auteursdomein faciliteert met eigentijdse digitale middelen en voorraadvrije technieken de herdruk van literair werk in auteursbeheer. Voor haar achterban van literaire auteurs doet zij ook aan belangenbehartiging. Dit stuk (A) analyseert de huidige situatie in het auteursrecht, (B) schetst de toekomst aan de hand van de actuele technische ontwikkelingen, en (C) geeft een visie op de rol van de overheid. Feiten en meningen worden gescheiden. DRM: kopiëren van deze tekst is toegestaan zonder beperkingen.

A) analyse van de huidige situatie in het auteursrecht

Er wordt druk uitgeoefend om de termijn te verkorten en zelfs om de auteurswet af te schaffen. Drie motieven laten zich onderscheiden.

- **Economisch:** velen leven niet van scheppend werk dat zelf wordt voortgebracht, maar van scheppend werk van anderen.
- **Creatief:** Het verwerken, vervormen of veranderen van wat anderen hebben voortgebracht, is een wezenlijk onderdeel van elk scheppend proces. Het resultaat bepaalt of er sprake is van een al of niet verminkte kopie van het origineel, of van nieuw scheppend werk. Nieuw scheppend werk voortbrengen op basis van scheppend werk van anderen is altijd toegestaan. Hier komt de druk voor verkorting van de termijn dus niet vandaan. Het digitale tijdperk biedt echter volop mogelijkheden voor het geheel of gedeeltelijk letterlijk kopiëren van het werk van anderen. Het grijze gebied dat altijd heeft bestaan tussen oorspronkelijk werk en kopie of plagiaat, is veel groter geworden, en ook dichter bevolkt. Uit dit gebied komt de roep om verkorting van de termijn.
- **Cultureel erfgoed:** Hoe langer de auteur dood is, hoe moeilijker het wordt om de rechthebbenden op te sporen om toestemming te krijgen voor het herdrukken van het werk. Hierin komt dankzij Internet wel enige verbetering, maar niet snel genoeg. Daar het werk tientallen jaren na verschijnen antiquarisch en in bibliotheken voorhanden blijft, en dankzij Internet ook gemakkelijk is te vinden, is dit overigens niet zozeer een bezwaar voor de lezer als een economisch bezwaar voor de potentiële uitgever. Niettemin kan een lange beschermingstermijn het in omloop houden van waardevol werk belemmeren. Dat is niet in het belang van het erfgoed, noch van de auteur zelf.

(B) Toekomstschets aan de hand van actuele technische ontwikkelingen

De trend is naar 'zelf doen'. Het uitgeven van boeken, eboeken en luisterboeken vergt nauwelijks nog investeringen. De marktmacht in de uitgeefwereld verschuift van uitgevers naar winkelketens, en zal in de verdere toekomst onder druk van de techniek verschuiven van de winkelketens naar de makers. De computer van de auteur is een professionele uitgeefstudio geworden, producties zijn voorraadvrij en het Internet biedt volop mogelijkheden om eigen werk

ook zelf te verkopen.

Toch worden deze mogelijkheden maar beperkt benut. Om te begrijpen hoe dat komt, moeten we onderscheid maken tussen nieuwe titels en herdruk van bestaande titels, frontlist en backlist. Alleen door uit te geven bij een gevestigde uitgever kan een auteur zich onderscheiden van de z.g. 'vanity press', die potentieel circa een miljoen Nederlanders bedient die een boek willen uitgeven. Om die reden zullen gedebuteerde auteurs niet gauw nieuw werk uitgeven buiten de gevestigde kanalen om. De gevestigde uitgevers bieden bovendien nog steeds de beste mogelijkheden om een nieuwe titel ook in de boekhandel te krijgen.

Voor de backlist ligt het anders. De selectie is gemaakt, de titel heeft zich onderscheiden, de uitgever houdt de titel echter niet meer leverbaar en de traditionele boekhandel - nog steeds het belangrijkste verkoopkanaal - zet hem niet meer op het schap. De winkelduur is onder invloed van de Wet op de VBP en de tariefstructuur van het Centraal Boekhuis in tien jaar tijd gedaald van ca. acht jaar naar gemiddeld minder dan een jaar. Voor de backlist zal de auteur dan ook steeds vaker gebruik maken van een breed palet aan moderne digitale technieken voor uitgeven in auteursbeheer. Daaronder ook de keuze hoe het werk moet worden beveiligd, en hoe lang de beveiliging van kracht blijft. In de nabije toekomst zal de duur en de stabiliteit van het auteursrecht naar verwachting primair worden bepaald door de techniek van de beveiliging.

(C) Standpunt van Stichting Auteursdomein

Algemeen:

Het auteursrecht doet twee dingen: het garandeert schrijvers, dichters en vertalers dat hun werk zó blijft als ze het gemaakt en bedoeld hebben, dat iedereen het mag lezen, bekijken en beluisteren maar het niet mag afpakken, vervormen of stukmaken - dat het, kortom, het geestelijk eigendom van de maker blijft. Daarnaast erkent de wet dat de maker, net als iedereen, het recht toekomt om inkomen te ontnemen aan het werk van zijn of haar hoofd en hart en handen; dat wat hij maakt zijn economisch eigendom is en dat het strafbaar is om hem (of zijn erfgenamen) dat te ontnemen.

Handhaving van deze principes spreekt vanzelf. Een beschaafd land kan geen systematische diefstal toelaten, of het om materieel of geestelijk eigendom gaat maakt geen verschil. Het kopiëren en vervormen van scheppend werk, zonder dat daaruit nieuw scheppend werk ontstaat dat zelfstandig aanspraak kan maken op bescherming, hoeft niet te worden aangemoedigd. Het is een misverstand te denken dat handhaving op enige manier de creativiteit en de vrije verspreiding van scheppend werk hindert, integendeel, het moedigt die juist aan. Evenmin wil het zeggen dat letterlijke duplicatie en vervorming onmogelijk wordt gemaakt, alleen dat er toestemming nodig is van de auteur.

De termijn: niet verkorten, ook niet verlengen

Tegen verkorting pleit de omstandigheid dat auteurs ook nu al stiefkinderen van het erfrecht zijn. De auteur is met uitzondering van de uitvinder de enige die zijn inkomensbron in de volgende generatie moet afstaan. Anders dan bij de uitvinder wordt zijn werk echter breed verspreid en staat het iedereen ter beschikking.

Tegen verlenging pleit het gegeven dat waardevol werk op de (lange) duur in vergetelheid kan raken als de rechthebbende na de dood van de auteur niet kan worden opgespoord. De instelling van een internationaal register voor auteursrechten, waarin de contactgegevens van rechthebbenden zijn opgenomen, ligt voor de hand.

Op den duur zal de termijn naar verwachting worden bepaald door de techniek.

De beveiliging

Beveiliging tegen illegaal kopiëren is essentieel voor het behoud van de economische waarde voor auteur en uitgever. Er moet worden gewaarschuwd tegen de onjuiste gedachte dat digitale waarde op Internet niet te beveiligen zou zijn. De financiële wereld bewijst al tientallen jaren het

tegendeel, en ook de muziekwereld heeft haar lessen geleerd. De beveiliging van digitale teksten wijkt af van die voor muziek en is nog betrekkelijk nieuw. Er zijn inmiddels drie beveiligingsniveaus. DRM-1 (wachtwoord en watermerk) beschouwen wij als 'niet veilig'. De zogeheten 'sociale DRM' (DRM-2), en de DRM voor apparaatherkenning (DRM-3) waarmee o.m. Selexyz digitale teksten aanbiedt, bieden naar onze mening wel voldoende bescherming. Goede beveiliging is op dit moment m.a.w. heel goed te realiseren, ze kost echter wel geld.

De overheid heeft de taak beveiliging te bevorderen, ook al omdat dit de handhaving van de wet eenvoudiger maakt. Piraterij moet worden aangepakt. Van uitgevers en auteurs mag echter wel worden verlangd dat ze aan preventie doen. Zoals gezegd: beveiliging kost geld. Vanaf de zomer van 2009 zal het Centraal Boekhuis beginnen met gecentraliseerde verspreiding van e-boeken in het handelskanaal. Dat gebeurt naar keuze 'beveiligd' of 'onbeveiligd'. Uiteraard is het goedkoper om beveiliging achterwege te laten. Wie zijn portemonnee op straat legt, kan echter moeilijk claimen dat hij bestolen is, als die na verloop van tijd weg is, en verlangen dat de 'dief' wordt opgespoord en bestraft. Wie iets van waarde zonder enige beveiliging op Internet zet, doet in feite niet anders. Dat mag niet de bedoeling zijn, het is echter wel de realiteit.

In dit verband is het van niet te onderschatten belang dat de overheid zorgt dat bibliotheken het werk van auteurs niet onbeveiligd digitaal gaan verspreiden onder een miljoenenpubliek, terwijl de marktsector hetzelfde werk ten koste van aanzienlijke investeringen probeert te beveiligen. Dit te verzuimen zal het volgende voorzienbare gevolg hebben:

De gevestigde uitgeefkanalen zullen niet langer investeren in nutteloze beveiliging. Omdat het alleenrecht op de uitgaven sneller zal vervallen, verschuift de uitgeefstrategie nog verder dan nu al het geval is naar 'hit & run', waarbij in korte tijd met een minimaal aantal titels een maximale opbrengst wordt nagestreefd. Het gevolg zal een verdere vervlakking zijn, niet van het aantal titels dat wordt voortgebracht (dat zal onverminderd groot blijven), maar van het aantal titels dat in een overvolle markt onder de aandacht van de lezer wordt gebracht en dat niet ongelezen wordt verramsjt of verpulpt.

Illegale collectie voormalige blindenbibliotheken

Op bibliotheekgebied zou Auteursdomein graag zien dat de hele, grotendeels illegale, collectie luisterboeken en e-boeken van de openbare bibliotheken, daar terecht gekomen na de geforceerde en in onze ogen onrechtmatige overdracht van de collecties van de vier blindenbibliotheken in 2007, waterdicht wordt afgescheiden van de algemene catalogus en in samenspraak met auteurs wordt gelegaliseerd zonder schade voor de blinden. Het is niet goed dat er zo'n grote illegale collectie van luister- en eboeken onder de vleugels van de overheid ligt, temeer niet omdat de collectie, wat indertijd niet was voorzien, steeds interessanter wordt voor het grote publiek. (Zie het petitierregister op www.auteursdomein.nl en het bijbehorende dossier).

Contracten, prijsafspraken

De intentie van de wetgever is: machtsevenwicht. Als de overheid machtsevenwicht nastreeft, zou zij de positie van auteurs actief moeten versterken. Auteurs moeten nu individueel onderhandelen met de uitgeefconcerns. Ze hebben geen CAO. Economisch is hun positie beroerd, zoals onderzoeken (FvdL, VvL) regelmatig aantonen. De bestaande z.g. 'Modelcontracten' zijn zwak en asymmetrisch, en al lange tijd niet heronderhandeld. Zo wordt de auteur sinds de uitvinding van de boekdrukkunst maar eenmaal per jaar betaald, zonder rente, en behoudt de uitgever de rechten op het werk zelfs nadat hij het heeft verramsjt. Het lage minimumpercentage van 10% royalty is sinds tientallen jaren niet aangepast, hoewel auteurs steeds meer taken van andere schakels in de uitgeefketen hebben overgenomen en dus een belangrijke kostenbesparing aan uitgevers hebben bezorgd. Denk aan digitaal aanleveren van manuscripten, spellingscorrectie, en rechtstreeks schrijven in zet-sjablonen. In de langdurige overproductie die wordt opgeroepen door de korte ramsjtermijn in de Wet op de vaste boekenprijs hebben uitgevers dit voordeel moeten afdragen aan de winkelketens, die in deze fase de sterkste schakel in de keten zijn. Standaard bedraagt hun inkoopkorting 40%, maar een onwaarschijnlijke 60% is niet ongewoon. Onze opvatting is, dat het minimumpercentage voor de auteursroyalty zou moeten worden verdubbeld. Als het minimumpercentage vervalt,

zijn auteurs vogelvrij. Ze nemen dan ten opzichte van hun exploitanten een positie in die vergelijkbaar is met die van fabrieksarbeiders ten tijde van de industriële revolutie. Dat kan nauwelijks een level playing field heten.

Winkelduur en vaste boekenprijs:

De winkelduur is in tien jaar tijd dramatisch verkort, van een jaar of acht naar minder dan een jaar. De grote ketens nemen een nieuwe titel standaard voor nog maar 3 maanden op in het assortiment. Dit is een van de belangrijkste oorzaken van de inkomensverslechtering van auteurs. De winkelduur van het gedrukte boek wordt bepaald door (a) de ramsjtermijn in de Wet op de vaste boekenprijs (b) de tariefstructuur van het Centraal Boekhuis en (c) overtreding van de afspraken over titelpromotie door de uitgever ('promotiegat').

(a) De korte ramsjtermijn stelt uitgevers in staat zich snel te ontdoen van minder hard lopende titels en bevordert een strategie van 'hit & run', waarbij met een groot aantal titels als het ware een gokje op de hoofdprijs wordt gewaagd. Voor het overgrote deel van de uitgebrachte titels wordt niet langer moeite gedaan ze kenbaar te maken aan de lezer, deze verdrinken in de overvolle markt en worden verramsjt en verpulpt op een schaal die uniek is in de geschiedenis van het boek.

Auteursdomein vindt het doordraaien van scheppend werk op deze schaal ook uit moreel oogpunt verwerpelijk. Ze vraagt de overheid de ramsjtermijn te verlengen naar een periode van minimaal vijf jaar, zodat deze niet langer vast is als het meezit en los als het tegenzit, en om de royaltyverplichting te handhaven over de ramsj. Niet alleen zal dit het inkomen van de auteur enigszins versterken, het bevordert ook dat uitgaven kenbaar worden gemaakt aan de lezer en doorbreekt daarmee de monocultuur in het leesgedrag, zodat er behalve een pluriform aanbod ook een meer pluriforme vraag kan ontstaan.

(b) Om ongewenste verdere verkorting van de winkelduur tegen te gaan, en in het belang van een goede leverbaarheid van waardevol literair werk, vraagt Auteursdomein de overheid om actief toezicht te houden op de tariefstructuur van het Centraal Boekhuis, met bijzondere aandacht voor de zg. 'dienst brede beschikbaarheid' en de dienst 'Boek op verzoek' waarmee een waardevolle backlist van Nederlandse literatuur leverbaar moet worden gehouden. In het verleden hebben tarieven en de noodzaak extreem intensief voorraadbeheer binnen de dbb een aanzienlijke verkorting van de winkelduur tot gevolg gehad.

(c) Voorafgaand aan de verschijning van een titel maken uitgever en auteur afspraken over de promotionele ondersteuning. Van oudsher worden deze afspraken mondeling gemaakt en niet opgenomen in het exploitatiecontract. Uitgevers komen deze afspraken slecht na. Dit 'promotiegat' begunstigt een strategie waarbij een groot aantal titels tegen lage kosten wordt uitgezet en het promotiebudget smal wordt gericht om de vraag naar en de levensduur van een klein aantal titels maximaal op te stuwen.

Collectieve afspraken:

Ten slotte dringt de stichting erop aan dat de overheid geen collectieve afspraken meer met bibliotheken en anderen maakt namens gezamenlijke auteurs zonder daar een representatieve afvaardiging van auteurs bij te betrekken, en dat zij zorg draagt dat collectieve afspraken namens auteurs alleen kunnen worden gemaakt door een representatieve afvaardiging van de belangenbehartigers en de uitkeringsinstanties van leengelden.